

Vzporedni proces (paralelizem) v superviziji Parallelism in supervision

Sonja Žorga

Povzetek

Sonja Žorga, dr. psih.,
Pedagoška fakulteta
v Ljubljani,
Kardeljeva pl. 16,
1000 Ljubljana

Koncept paralelizma je razmeroma star in v superviziji dobro poznan, čeprav je le malo empiričnih dokazov o njegovem obstoju. Prispevek osvetljuje nekatere razlage vzporednega procesa, npr. s pomočjo identifikacije, projekтивne identifikacije, psiholoških iger, strukturnih podobnosti med supervizijo in terapijo, vzporednice med telesnimi izrazi in doživljanjem, pa tudi prek arhetipov in učenja. Kljub pomanjkljivostim v razlagah pa ima vzporedni proces določeno vrednost pri razumevanju nekaterih (zlasti odnosnih) pojavov v supervizijskem procesu. Zato je pomembno, da ga je supervizor sposoben v svoji supervizijski praksi prepoznati in ustrezno analizirati.

Ključne besede: supervizija, vzporedni proces, zrcaljenje, paralelizem, supervizijski odnos

Abstract

The idea of parallelism in supervision is not new, it is, in fact, quite well known even though there is little em-

pirical evidence of its existence. This article looks at a few interpretations of parallelism, i.e., through identification, projected identification, psychological games, structural similarities between supervision and therapy, analogies between physical expressions and feelings, and analogies between archetypes and learning experiences. Despite certain shortcomings of the interpretations parallelism plays an important role in understanding some relations in the process of supervision. It is therefore important for the supervisor to be able to recognize it and analyse it in his/her practice.

Key words: supervision, parallelism, mirroring, supervision relations

1. Uvod

Zanimiv pojav, ki ga v superviziji pogosto prepoznavajo tako supervizor kot supervizantje, je vzporedni proces, imenovan tudi paralelizem, proces odsevanja ali zrcaljenje. Nanaša se na proces, v katerem se določeni vidiki iz poklicnega odnosa izrazijo v supervizijskem odnosu in narobe, na ponovitev odnosne dinamike torej.

Sodobna literatura ponuja le delne in nepopolne opredelitve vzporednega procesa, ki pogosto povzročajo nejasnosti in nam pri supervizijskem delu ne pomagajo dosti. Mothersole (1999) ponuja široko opredelitev vzporednega procesa kot zrcaljenja vidikov dvojice klient/terapevt (učenec/učitelj, gojenec/vzgojitelj) in supervizant/supervizor ene v drugi. Na ta način imajo vzporednice vedno določene posledice za udeležence v teh dvojicah. Zajemajo vzajemne in/ali komplementarne vloge ter premike znotraj teh vlog. Vključujejo vidike notranjega sveta udeležencev, ki delujejo nezavedno. V tem smislu gre za medoseben proces s pomembnimi znotrajpsihičnimi vidiki.

Pri vzporednem procesu gre pogosto za ponavljanje vidikov iz supervizantovega delovnega odnosa (s klientom, gojencem, učencem...) v supervizijski situaciji. Tisto, kar se je dogajalo npr. v odnosu klient-terapevt ali učitelj-učenec/razred, se ponovi v odnosu supervizanta s supervizorjem ali z vso supervizijsko skupino. Ponazoritev opisanega pojava podaja Vodeb Bonačeva (1996) z naslednjima primeroma:

1. »Svetovalka v timu sodelavcev izpostavi problem pomoči depresivni klientki. S samim načinom predstavitve (monoton govor, depresivna drža, obupan izraz na obrazu) preslikava depresivno klientko in v razpravi, ki sledi, ves tim obtiči v nemoči: ‚Nič se ne da narediti.‘«
2. »Strokovna delavka timu predstavi problem zakoncev, ki se ne moreta sporazumeti za stike z otrokom. Bolj ko teži za tem, da bi med njima prišlo do sporazuma, bolj vztrajno se borita vsak za svoj predlog. Ko primer predstavi skupini kolegov, se skupina razdvoji: eni so na strani matere, drugi na strani očeta, in problem je znova videti nerešljiv« (s.55).

Supervizant z načinom, kako predstavi določen primer, nezavedno prevzema in na superviziji predstavi problem tako, kot ga je doživel v poklicnem odnosu. Vzporednica je torej med problemom, ki ga supervizant prinese na supervizijo, in načinom, kako ga predstavi. To ima za posledico, da se problem ponovi pred očmi vseh članov skupine, ki se nenadoma znajdejo v nepregledni situaciji nemoči.

Čeprav je vzporedni proces že razmeroma star in široko uporabljan koncept, pa je pojav empirično še malo raziskan. Kljub temu je v superviziji dobro poznan in ima določeno vrednost pri razumevanju nekaterih pojavov v supervizijskem procesu. Zato je osrednji namen tega prispevka osvetliti nekatere razlage koncepta vzporednega procesa ter preučiti možnosti njegove uporabe v supervizorjevi praksi.

2. Razlage koncepta vzporednega procesa

Prvi je prepoznal in opisal koncept »procesa zrcaljenja« Searles leta 1955 (po Mothersoleju, 1999) in ga opredelil kot proces, ki na splošno deluje v odnosu med pacientom in terapevtom in se nato zrcali v odnosu med terapevtom in supervizorjem. Pomen Searlsovega prispevka vidi Mothersole zlasti v tem, da je opozoril, kako je lahko supervizorjevo čustveno doživljanje visoko informativno zrcaljenje odnosa med terapevtom in pacientom. Supervizor namreč lahko v supervizijskem odnosu izkusi prav tak spekter čustvenih doživetij, kot jih je izkusil terapevt ali celo klient, le da niso tako intenzivna. To supervizorjevo doživljanje pa je ne le neizogibno, temveč je lahko za supervizijski proces tudi koristno. Na ta način je Searls vnesel v supervizijo enak premik, kot se je zgodil v psihoanalitskem mišljenju, ko se je začelo gledati na kontratransfer ne kot na nedobrodošlo oviro, temveč kot na vitalni del psihoterapevtskega vzorca.

Ekstein in Wallerstein (1958, prav tam) sta razširila Searlsov koncept procesa zrcaljenja na dvodimenzionalni »vzporedni proces«, v katerem ne vpliva na supervizijski odnos le proces med klientom in terapevtom, temveč je mogoče tudi nasprotno: proces v supervizijskem odnosu lahko vpliva na sam terapevtski proces.

Vzporedni procesi so vedno nezavedni in nas zato presenečajo. Doslej jih še niso povsem zadovoljivo pojasnili, čeprav različne teoretične usmeritve ponujajo različne razlage, ki se med seboj ne izključujejo. Največ razlag je psihodinamskih (mehanizmi transfera, kontratransfera in projektivne identifikacije).

Tako vidi ena izmed psihoanalitičnih razlag vzporedni proces kot obliko komunikacije, kadar nismo sposobni ubesediti nezavednih vsebin: supervizant se nezavedno istoveti s klientom in supervizorju namesto z besedami kar z akcijo pripoveduje, kaj se je zgodilo v njunem odnosu. Če ima torej problem s svojim klientom, se nezavedno vede na supervizijskem srečanju enako, kot se vede njegov klient na srečanju z njim. Ko npr. v terapevtski situaciji klient naleti na potisnjena ali disociirana čustva, ki pri njem vzbudijo hkrati anksioznost in obrambe proti njej, občuti terapevt v odgovor na to svojo lastno anksioznost, s katero se skuša spoprijeti na ta način, da se ali identificira s klientovimi obrambami ali pa uporabi obrambo, ki je komplementarna. Na superviziji se to izrazi tako, da terapevt v boju z lastno anksioznostjo in nesposoben zavestno poimenovali, kar se dogaja, nezavedno skuša izraziti nekaj tistega, kar se dogaja klientu. Po Foxovem (1998) mnenju skuša s tem nezavedno doseči, da bi supervizor bolje razumel, kaj se dogaja med njim in klientom. V omenjenem procesu nezavedne identifikacije Arlow (po Mothersole, 1999) še nadalje razčlenjuje vlogo skupnih fantazij (id), anksioznosti in obramb (ego) ter vrednot in idealov (superego).

Nekoliko drugačen pogled na zrcaljenje podaja nizozemska kreativna terapevtka Marijke Rutten Saris (1992) v svojih študijah porajajoče se jezika telesa. Ugotovlja, da prihaja do zrcaljenja med dvema partnerjema pogosto takrat, kadar sta v dobrem stiku in odprta drug do drugega. Da bi se čim bolj vživel v govorca, poslušalec nezavedno prevzame njegovo držo in mimiko. Enaki telesni izrazi pa imajo za posledico tudi enako doživljanje. V tem smislu mnogi terapevti uporabljajo tehniko zrcaljenja tudi načrtno, kadar želijo čim bolj podoživeti klienta. Na ta način lahko torej pride v stiku med terapevtom in klientom (hote ali nehote) do zrcaljenja in

posledično do boljšega razumevanja klientovih občutkov; proces se lahko ponovi tudi v supervizijski situaciji.

Naslednja razlaga uporablja projektivno identifikacijo za pojasnitev dogajanja v vzporednem procesu: klient projicira občutke v supervizanta, ta pa jih nato, kolikor niso prepoznani, projicira v supervizorja (kot neke vrste podajanje problema naprej). Posledica tega je, da kadar neka oseba pripiše drugi določene značilnosti, se lahko le-ta začne obnašati, kot da bi jih resnično imela. Tisto, s čimer supervizant ne more shajati v svojem delovnem odnosu, poda torej naprej, izživi (acting out) v superviziji (Carroll, 1996; Mothersole, 1999), supervizor pa skladno s tem odgovori na njegovo nezavedno željo po komplementarni vlogi tako, da to vlogo prevzame.

Gray in Fiscalini (po Mothersole, 1999) očitata pomanjkljivosti razlagi vzporednega procesa s pomočjo projektivne identifikacije. Najboljši opis za dogajanje v vzporednem procesu vidita v Bernovem konceptu Iger iz transakcijske analize. Vloge in odzivi so, prav tako kot za vse druge udeležence, tudi za supervizorja del njega samega in niso »vstavljeni vanj«, kot predpostavlja koncept projektivne identifikacije. Zato se supervizor sam odloča, ali bo sprejel ali zavrnil sodelovanje v obrambnih interakcijah. Prav tako kot v življenju nasploh, se tudi v vzporednem procesu ljudje obnašajo na določen način zato, ker takšni pač so, menita Gray in Fiscalini (prav tam).

Naslednja razlaga pravi, da imajo pri pojavu vzporednega procesa pomembno vlogo strukturne značilnosti v organizaciji supervizije. Čeprav nekateri avtorji vidijo izvor tovrstnih pojavov v vzporednem procesu predvsem kot pomanjkanje izkušenj in znanja pri terapevtskih začetnikih, pa Gediman in Wokenfield (po Mothersole, 1999) opozarjata na številne strukturne podobnosti med psihoterapijo in supervizijo, kot so npr.: odmera časa, cena in sklenitev dogovora, pa tudi dinamično vključevanje selfa in identifikacijskih procesov. Poleg tega dejstvo, da gre tako v psihoterapiji kot tudi v superviziji za procese pomoči, postavi vedno enega od udeležencev v podrejeni položaj in s tem izzove temo avtoritete pri obeh. Prav struktura avtoritete pa se v klinični praksi pogosto izkaže kot pomembna tema za nastanek vzporednih procesov.

V zvezi s tem je zanimiva tudi hipoteza, ki jo navaja Bojana Gobbo (1999) kot možen razlog za pojav vzporednega procesa v superviziji. Meni, da supervizant, ki je v svetovalnem procesu začutil zastoj, ni zado-

voljen s samim seboj v vlogi svetovalca. Ogrožena je njegova samopodoba oz. potreba po moči. Če mu bo uspelo v superviziji »razorožiti« supervizorja, se bo začasno vzpostavilo željeno ravnovesje v smislu: »Če tudi supervizorju ni uspelo, sem jaz O.K., klient pa je očitno brezupen primer!«

Carroll (1996) poleg navedenih omenja tudi razlago, ki vidi v paralelizmu način učenja: če supervizant naredi supervizorju tisto, kar je bilo storjeno njemu, potem se bosta morda vsaj naučila, kako shajati s takšno situacijo. Supervizant bo videl, kako deluje supervizor, iz česar se bo naučil, kako lahko sam postopa v podobnem primeru.

Nič manj zanimiva ni razlaga, ki si pomaga z Jungovo idejo arhetipov v družbi in vsakem posamezniku. Ti skupni arhetipi oblikujejo naše interakcije, razmišljanja in vedenje. Mi vsi jih živimo in se obnašamo v skladu z njimi, tako v osebnem življenju kot tudi na delu in v superviziji. Supervizijsko skupino lahko torej vidimo kot mikrokozmos, v katerem, kot v vsaki kulturi, obstajajo določeni arhetipi. Z njimi razložimo mehanizme vzporednega procesa (H. Hanekamp, osebno sporočilo, 17. 11. 1995).

3. Možnosti interveniranja v situaciji paralelizma

Kadar supervizor ne prepozna dinamike, ki nastane v supervizijskem procesu kot del supervizantove poklicne situacije, lahko ponovi vlogo, ki jo je imel supervizant v primeru, ki ga pravkar obravnavata na superviziji. Nujna posledica bo zastoj v superviziji. Ker supervizor v situaciji paralelizma pogosto ne ve, kaj se dogaja, čuti pa, da je prišlo do zastoja, je dobro, da v takem primeru izrazi svoje doživljanje in ga podeli z ostalimi v skupini. Skupaj lahko analizirajo nastalo situacijo in tako postopno oza-veščajo mehanizme, ki so na delu.

Šele ko prepoznajo paralelizem, lahko udeleženci supervizije analizirajo proces in iščejo povezave med tem, kar so na superviziji odkrili, in tem, kar se je dogajalo v supervizantovi delovni situaciji. Na ta način jim analiza vzporednega procesa omogoči, da bolje razumejo celotno dinamiko dogajanja v supervizantovi delovni situaciji. Carroll (1996) pravi v zvezi s tem, da je vzporedni proces »... kakor zakon kladiva: kdor prvi najde kladivo, reši vse probleme« (s. 103). Ko se namreč udeleženci supervizije enkrat ozavestijo tega, da so v vzporednem procesu, rešitev supervizijskega problema ni več daleč.

»Vedno se zavedamo tistega, kar smo storili, nikoli pa tega, kar tisti hip delamo«, meni Mead (1997, s. 22). Prav zato je pomembno, da je supervizor stalno pozoren in se ustavi ter analizira situacijo takoj, ko se dogajanja (vzporednega procesa) zave. Paralelizem v psihologiji poskuša ugotoviti analogije med dejanjem in doživetimi vsebinami, meni Mead. Tako npr. eksperimentalna psihologija najprej preučuje procese v fiziološkem sistemu, potem pa skuša ugotoviti, kaj jim ustreza v zavesti. S tem sprejema neke vrste paralelizem med vsebino zavesti in fiziološkimi procesi. Podobno lahko tudi v superviziji najprej preučimo, kaj se je dogajalo v supervizijski (in s tem tudi delovni) situaciji, in prek tega ugotavljamo, kaj temu ustreza v duševnosti supervizanta (in njegovega klienta).

Kadar supervizor prepozna vzporedni proces, z neposredno intervencijo prekine zastoj v superviziji in s tem ponudi supervizantu model učinkovitega postopanja. Omogoči mu, da izkustveno in konceptualno razume, kakšen je pomen vedenja, ki ga ima njegov klient, in s tem olajša uspešno načrtovanje nadaljnjih intervencij. Skratka, supervizant se lahko nauči, kako naj ravna s svojim klientom, iz tega, kako je ravnal z njim supervizor. Vendar pa je pomembno, da se supervizant s ponujeno vzporednico strinja in jo razume, ne pa, da jo, očaran nad supervizorjevo razlago vzporednega procesa, nekritično sprejme, čeprav v njej morda ne vidi nič resničnega.

Mothersole (1999) v zvezi s tem opozarja na nevarnost zlorabe koncepta paralelizma. Kaj hitro namreč lahko postane »čarobna formula za bistroumne interpretacije in nejasne zveze« (Carroll, 1996, s. 105). Razmišljanje v terminih vzporednega procesa pogosto vključuje spekulacije, domišljije in intuicijo. Zato Mothersole meni, da je vedno treba kritično oceniti dejstva, ki govore za in proti spekulacijam. Pri tem nam ponuja tri situacije, z vidika katerih lahko pogledamo na vzporedni proces. Poimenoval jih je tip 1, 2 in 3. Za tip 1 gre, kadar razmišljamo o procesu, ki ima izvor v klientu. Značilen primer je anksiozen klient, katerega terapevt postane v superviziji, ko govori o njem, anksiozen na način, ki zanj ni običajen. Angleži pravijo temu pojavu »vroč krompir«, kjer gre za podajanje čustva, s katerim se ne more shajati, od klienta k terapevtu in nato naprej k supervizorju.

Tip 2 je, kadar je videti, da izhaja določena tema (proces, pojav, čustvo) od supervizanta in izžareva na obe strani. Vpliva lahko torej tako na terapevtski kot tudi na supervizijski odnos. Supervizor to lahko opazi, ko

prepozna, da se je odzval na supervizanta podobno, kot se je odzval nanj njegov klient. Mothersole meni, da gre pri tem za nepravilni vzporedni proces, in je situacijo bolje razumeti kot nerazrešen osebni problem, pomanjkanje spretnosti oz. razvojno temo za supervizanta.

Fox (1998) meni, da je nemogoče, da bi bili uglašeni z nekom drugim, če nismo najprej uglašeni sami s seboj. Supervizantova osebnost, vrednote in občutljivosti so pomembna orodja, ki določajo, kaj se dogaja v njegovem odnosu s klienti. Njegovi pretekli in sedanji konflikti ga lahko pomembno ovirajo pri profesionalnem delovanju in povzročijo, da je pretirano vpleten v določene situacije in zadržan v drugih. Popačijo njegovo izkušnjo ter ga vodijo k selektivnemu zaznavanju. Dokler supervizant ne ve, kaj se dogaja, je nagnjen k temu, da krivi klienta za zastoj. Šele ko prepozna in uvidi svoja zanikanja, popačenja, projekcije in notranja dogajanja, lahko ta spoznanja izboljšajo njegovo delovanje. Zato so analitično usmerjeni supervizorji prepričani, da lahko ustrezna predelava transference vsebin v odnosu med supervizorjem in supervizantom pomembno prispeva k osvetlitvi odnosa, ki ga ima supervizant s svojim klientom.

Pri tipu 3 pa teme preidejo od supervizorja na terapevtski odnos. Gre za neke vrste nezavedno negativno modeliranje določenega supervizorjevega vedenja, ki ga supervizant/terapevt ponotranji in ponovno preigrava v odnosu do klienta. Tako lahko npr. pretirano tog supervizor sproži pretirano strog ton v terapevtskem odnosu, kar ima za posledico, da klient zapusti terapevtski proces. Razlog za to so lahko nerazrešene osebne teme, slepe pege in pomanjkanje spretnosti pri supervizorju, ki je vztopil v proces destruktivno. Takšna situacija pa je pravo nasprotje tistega, kar skuša kot supervizor v superviziji doseči - namreč prenesti procese, ki pomagajo, iz supervizijskega v terapevtski odnos.

Opisane tri kategorije ponujajo, po Mothersolejevem mnenju (1999), načine, kako strukturirati izbiro intervencij. Seveda pa se moramo pri tem zavedati, opozarja avtor, da so te kategorije le arbitrarne, zato naj jih supervizor uporablja le, dokler mu lahko pomagajo. Vedno, kadar kaže, da gre za ponovitev procesov iz obravnavanega primera v supervizijski situaciji, lahko supervizor pregleda omenjene tri tipe in oceni, v kolikšni meri je lahko koristno, če gleda na proces kot na zrcaljenje klientovih, supervizantovih ali supervizorjevih tem ali pa kar kot na medsebojno povezane vloge, v katere je vključen.

Pri tem se je treba neprestano zavedati, da je supervizijska dvojica pod-sistem v okviru tretmajskega sistema. Nanj vpliva in je hkrati vplivana tudi z njegove strani. Kompleksne interakcije povezujejo klienta, terapevta in supervizorja v sistemsko mrežo, zato tisto, kar se dogaja pri vzporednem procesu, zrcali nekaj o vseh treh. V taki mreži je pogosto težko ugotoviti, iz katere strani zrcalo odseva, meni Doehrman (po Mothersole, 1999).

Richardson s sodelavci (1997) je raziskoval, kako zaznavajo vzporedne procese psihoanalitično usmerjeni supervizorji in supervizantje v primerjavi z nepsihoanalitično usmerjenimi. Ugotovil je, da čeprav vsi zaznavajo vzporedne procese v superviziji, pa jih tisti, ki so psihoanalitično usmerjeni, zaznavajo pogosteje, jim pripisujejo večji pomen in so bolj prepričani, da so ustrezne intervencije v vzporednem procesu nujne za napredovanje v superviziji. Vsi tudi verjamejo, da so rezultati ustrezno prepoznanih vzporednih procesov v superviziji naslednji:

- supervizant izboljša sposobnost shajanja z negativnimi transfernimi občutki pri svojem delu;
- supervizant se globlje zaveda kontratransfernih zadev in subjektivnih čustvenih odzivov pri delu;
- supervizant lažje deluje spontano, toplo in osebno v odnosu s svojimi klienti;
- poveča se sposobnost učenja v superviziji;
- supervizor ima boljši vpogled v dinamiko supervizantovega klienta;
- klienti začno pregledovati in raziskovati odpore, bolje razumevati svoje strahove in slepe pege in izboljšajo svojo spretnost samoopazovanja;
- supervizijski odnos se okrepi in komunikacija se izboljša;
- okrepi se dogovor med supervizantom in klientom in prepreči se predčasna prekinitev obravnave.

Rezultati raziskave potrjujejo, da vzporedni procesi v superviziji nedvomno obstajajo in da jih tako psihoanalitično kot tudi nepsihoanalitično usmerjeni supervizorji zaznavajo ter uporabljajo. To nakazuje, da konstrukt paralelizma ni omejen zgolj na vidike transfera in kontratransfera. Seveda pa je vzporedni proces le eden od mnogih pojavov, ki se dogajajo v supervizijskem procesu. Zato uporaba intervencij v vzporednem procesu ne more biti edino usodna za napredovanje celotnega supervizijskega procesa prav tako pa tudi ne zadostuje kot edino supervizorjevo orodje.

4. Zaključek

Vzporedni proces je koncept, ki je v terapevtskih in supervizijskih situacijah že dolgo poznan, čeprav so njegove razlage še dokaj nejasne in nedokazljive. Številne razlage ne dajejo popolne slike pojava. V literaturi navajajo zlasti razlage s pomočjo identifikacije, projektivne identifikacije in strukturne podobnosti med terapijo in supervizijo. Uporabno razlago pa med ostalimi ponujata tudi transakcijsko analitični koncept psiholoških iger ter koncept zrcaljenja po teoriji Rutten Sarisove (1992). Slednji opozarja na vzporednice med telesnimi izrazi in doživljanjem udeležencev, ki so v vzajemnem odnosu.

Mothersole (1999) opozarja na tri vidike, s katerih lahko gledamo na vzporedni proces - na klienta, supervizanta ali supervizorja kot tistega, ki je izvor pojava. Omenjene tri kategorije, ki jih je poimenoval tip 1, 2 in 3, so nam lahko v pomoč pri analizi vzporednega procesa. Seveda pa je pomembno, da se pojava v supervizijski situaciji najprej zavemo. Glede na to, da se po Meadovem (1997) mnenju tistega, kar ravnokar delamo, nikoli ne zavedamo, je pomembna supervizorjeva stalna pozornost ne le na dogajanje zunaj njega, temveč tudi na dogajanje v njem samem. Na ta način lažje in hitreje prepozna nezavedne procese, ki so vključeni v pojav paralelizma, jih prekine in skupaj s supervizantom pozorno analizira mehanizme, ki so bili vključeni vanj. Na ta način lahko postane vzporedni proces učinkovit zaveznik v superviziji, saj prispeva k boljšemu razumevanju tega, kar se dogaja med supervizorjem in supervizantom ter med supervizantom in njegovim klientom.

5. Literatura

Carroll, M. (1996). *Counselling Supervision. Theory, Skills and Practice*. London: Cassell.

Fox, R. (1998). An Essay on Mutuality and Parallel Process in Field Instruction. *The Clinical Supervisor*, 17 (2), s.59-74.

Gobbo, B. (1999). *RT model supervizije in/ali RT v superviziji*. Seminarska naloga v okviru specialističnega študija Supervizija (neobjavljeno).

Mead, G. H. (1997). *Um, Sebstvo, Družba*. Ljubljana: Krtina.

Mothersole, G. (1999). Parallel process: a review. *The Clinical Supervisor*, 18 (2), 107-121.

Raichelson, S. H., Herron, W. G., Primavera, L. H., Ramirez, S. M. (1997). Incidence and Effects of Parallel Process in Psychotherapy Supervision. *The Clinical Supervisor*, 15 (2), s. 37-48.

Rutten-Saris, M. (1992). *Porajajoči se jezik telesa*. Assen: Van Gorcum & Comp.B.V.

Vodeb Bonač, M. (1996). *Supervizija kot možnost za osebni in profesionalni razvoj strokovnih delavk in delavcev v pomagajočih poklicih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Pregledni znanstveni članek, prejet junija 2000

Majda Golja

Povzetek

Majda Golja, mag. filoz. nauk, Center za socialno delo, Ljubljana, 1000
Prispevek prinaša pregled različnih raziskav s področja svetovanja, terapije, supervizije in managementa, ki so skušale ugotoviti, ali med spoloma obstajajo pomembne razlike in koliko so pomembne za supervizijske odnose. Raziskav ni veliko, večinoma so nastajale v zadnjih petnajstih letih. Posebnosti spola lahko vplivajo na odnose med spoloma, zapletejo odnose svetovalca in klijenta, supervizijsko prakso, svetovalno prakso in terapijo, zato je poznavanje razlik med spoloma pomembno.

Ključne besede: spol, razlike u spolu, supervizija, stili vedenja, moč

Abstract

This article is an overview of various studies in counseling, therapy, supervision and management, which aimed to determine whether there are significant gender differences and how important they are in the supervision relations. There are not many studies in the field, most of them have been written in the last fifteen years.

